

PADDENSTOELLEN EN DE WERELD VAN ALLEDAG

Rob Chrispijn

rob.chrispijn@hetnet.nl

Chrispijn, R. 2020. Mushrooms and the everyday world. *Coolia* 63(2): 88–92.
Thinking about the world that is a-changing.

Elke Coolia staat steeds weer vol met wetenswaardigheden over paddenstoelen. Logisch, want dat is wat ons als lezers interesseert en wat ons bindt. Waarvoor we op excursie gaan en Nieuwjaarsbijeenkomsten of Floradagen bezoeken. Een belangstelling voor paddenstoelen die kan variëren van een onweerstaanbare neiging tot een diepe gedrevenheid om meer van deze prachtige en curieuze levensvormen te ontdekken.

Het mooie van de natuur is dat ze een vanzelfsprekende vrijplaats vormt waar je helemaal in op kunt gaan zonder last te hebben van de laatste nieuwsberichten, schreeuwende reclames en de kleine zorgen van alledag. Even geen onbeantwoorde emails, achterstallig onderhoud of saai familiebezoek. Maar daarentegen de vrijheid om te kunnen gaan en staan waar je wilt en - als je naar paddenstoelen kijkt - je te kunnen verliezen in de schoonheid om je heen of de opwindende van de bijzondere soorten die je tegenkomt.

Violetvlekkend

Laatstgenoemde gemoedstoestand kon zich het afgelopen najaar nogal eens voordoen dankzij een fantastisch paddenstoelenseizoen, samengeperst in vijf weken, afhankelijk van waar je je in Nederland bevond. Bijvoorbeeld op de Spanjaardsdijk bij Deventer, een weg met een naam die een lange historie doet vermoeden. Daarom potentieel interessant, maar veel plekken leverden niets op. Alleen een berm bij Deventer was zeer de moeite waard. Hier stond een flinke collectie van de in ons land uiterst zeldzame Vale violetvlekkende melkzwam (*Lactarius luridus*). De enige andere Nederlandse vindplaats ligt iets meer naar het zuiden aan de andere kant van de IJssel.

Er komen in ons land vier melkzwammen voor die lila tot violet vlekken, waarvan er drie nog niet zo makkelijk uit elkaar zijn te houden. Het kostte me een klein uur om de subtiele verschillen die in de literatuur worden genoemd op waarde te schatten en terug te vinden in de collectie voor me lag. Natuurlijk heel bevredigend als dit leidt tot een determinatie die hout snijdt. Zo kun je dubbel plezier hebben: eerst van je vondst in het veld en daarna achter de microscoop.

De magie van paddenstoelen wordt voor mij extra versterkt door soorten die door aanraken of beschadigen verkleuren. Neem de Bloedende champignonparasol, in 2019 tweemaal gevonden. Je hoeft er bij wijze van spreken maar naar te wijzen of hoed en steel worden al oranje- tot bloedrood. Maar ook een wat subtielere verkleuring is de moeite waard als dit de Giftige vezelkop (*Inocybe erubescens*) betreft. Dat deze soort bij beschadigen licht oranje-rood verkleurt, had ik alleen van horen zeggen. Zelf had ik deze vezelkop nog nooit gevonden. Tot begin oktober van het vorig jaar toen hij op een paar plekken groeide in het Kralingse bos in Rotterdam. Ik was bijzonder verguld met deze wenssoort, waarvan hoed en steel door beetpakken een lichte, maar onmiskenbare oranje verkleuring te zien gaven. Eveneens in dit bospark groeide een andere zeldzame vezelkop: de Zwartvoetvezelkop (*I. tenebrosa*), een

Figuur 1. De Vale violetvlek-kende melkzwam (*Lactarius luridus*) onderscheidt zich van soortgenoten onder meer door een iets andere sporenornamentatie.

soort die ik alleen een keer tijdens een Buitenlandse Werkweek in een rivierbegeleidend bos langs de Rijn had gezien. Op de vindplaats in het Kralingse bos groeiden er wel zestig stuks, zodat de variatie mooi te zien was: van de jonge exemplaren waren de berijpte stelen enkel donker olijfgroen aan de basis. Pas later kleurden die meer zwartolijf.

Gemeengoed

Momenten als dit, waarbij je even ogen te kort komt, zullen iedereen die graag het veld ingaat wel vertrouwd voorkomen. De wereld om je heen ben je dan even vergeten en die komt pas geleidelijk weer terug als je in de auto stapt of thuis bent. Nou kan het aan mij liggen, maar ik heb het gevoel dat die buitenwereld zich via de media de laatste jaren sterker opdringt dan ooit. Oorlog en rampspoed zijn van alle tijden, maar het lijkt er op dat de gekte is toegenomen of meer zichtbaar is, en tegenwoordig alle facetten van het dagelijkse leven beslaat. In het groot zien we dat terug in politici en bestuurders voor wie feiten niet meer dan een afspraak zijn waaraan je je niet hoeft te houden. In het klein is ze bijvoorbeeld te herkennen in kantoortaal die de gapende leegte van managers moet verhullen met termen als out-of-the-box-denken, over je eigen schaduw heen durven springen en een nieuw project uitrollen. Als dit soort onzin gemeengoed wordt, vormt het een belemmering om helder naar de problemen van deze tijd te kijken. Tenzij die problemen zich zo opdringen dat niemand er meer om heen kan.

Wie op deze aarde al wat langer meeloopt, kan zich misschien nog wel de opkomst van de milieubewegingen in de zeventiger jaren herinneren. Door het Rapport van Rome, waarin wetenschappers waarschuwden voor uitputting van grondstoffen en vervuiling van de aarde, werd een deel van de burgers wakker geschud. Voor het eerst drong het tot mensen door dat er grenzen waren aan de groei. De onaangename waarheid dat we ons gedrag moesten veranderen, raakte in de decennia erna al gauw weer op de achtergrond. Maar in de loop van 2019 kon je geen krant meer openslaan of er stond wel een artikel in over klimaatopwarming, zeespiegelstijging, landbouwgif, uitputting van de bodem, stikstofbelasting, noem maar op...

Kentering

Paddenstoelenliefhebbers zijn al veel langer geconfronteerd met de effecten van de veel te hoge stikstofdepositie. Nadat eind zestiger jaren de eerste stekelzwammen uit Nederland begonnen te verdwijnen, ging het ook met veel andere stikstofgevoelige soorten sterk bergaf-

Figuur 2. Van de ernstig bedreigde Zwartvoetvezelkop (*Inocybe tenebrosa*) zijn er relatief wat meer vindplaatsen in het rivierengebied.

waarts. Nadat door milieumaatregelen de hoeveelheid stikstofverbindingen in de atmosfeer met 35% afnam, trad er rond het jaar 2000 een kentering op. Reden om 2000 uit te roepen tot het Bolarisjaar, omdat het aantal vondsten van de uiterst zeldzaam geworden Roodschubbig gordijnzwam (*Cortinarius bolaris*) opeens weer spectaculair toenam. Ook lieten zich in schrale wegbermen weer een aantal aan loofbomen gebonden stekelzwammen zien. Dat gold niet voor de nog veel kritischer soorten stekelzwammen die met naaldbomen samenleven. Die zijn vermoedelijk voorgoed uit ons land verdwenen.

Heel erg jammer, maar waarschijnlijk niet onze grootste zorg. Want wat er nu op ons af lijkt te komen, raakt ons allemaal. Of we nou milieubewust leven of klimaatontkenner zijn, dat maakt weinig uit: iedereen krijgt er mee te maken. En dat begint tot ons door te dringen. In het prachtige najaar van 2018 - en dus een beroerd paddenstoelenseizoen - waren er nogal wat mensen die zich verontschuldigen, want ze wisten ook wel dat zó lang zó mooi weer niet normaal was, maar ondertussen genoten ze er toch van! Gelijk hadden ze, ook al was het wellicht een voorbode van wat ons te wachten staat.

Het lastige van de toekomst is dat die – zoals steeds weer blijkt – verraderlijk onvoorspelbaar is. Er zijn geleerden die zeggen dat als de pomp bij Groenland stopt – die onze Warme golfstroom in stand houdt doordat daar het koude en dus zwaardere zeewater uit de Noordpool naar beneden zakt – de gemiddelde temperatuur in Noordwest-Europa binnen korte tijd met vijf graden daalt. Voorlopig houden de specialisten vooral rekening met klimaatopwarming. In Nederland hebben we nu al een klimaat als in Midden-Frankrijk. Persoonlijk vind ik dat heel prettig, ook al betekent dat minder kans op een goed paddenstoelenseizoen en nauwelijks nog vooruitzicht op een Elfstedentocht. Andere landen en werelddelen komen er waarschijnlijk veel slechter af. In 2019 grote branden in Australië, het Amazonegebied en Siberië en dankzij dit laatste veel roetneerslag op de Noordpool. Het begint ons te dagen dat alles met alles verbonden is. En niet alleen door het internet.

Een interessant leven

De klimaatopwarming die zich vorig jaar zo nadrukkelijk heeft aangediend, zorgt soms voor een omkering aller waarden. Zoals een KLM directeur die reizigers op het hart drukt om voor steden als Londen en Parijs vaker de trein te nemen. En een aantal miljardairs die bij hun regeringen pleiten voor extra belastingen voor de superrijken. Vaste waarden worden minder zeker. Seizoenen gaan door elkaar lopen, zoals blijkt uit het Natuurbericht van begin februari 2020 waarin Martijn Oud schrijft dat de bij den groeiende Zwartwitte bokaalkluifzwam (*Helvella leucomelaena*) nu massaal voorkomt in het duingebied bij Schoorl, terwijl deze voorjaarssoort de afgelopen decennia nooit vóór april is verschenen. Tegelijkertijd is op dit moment de Narcisamaniet (*Amanita gemmata*) er ook algemeen, evenals een aantal andere typische herfstsoorten.

In het oude China had men een gezegde dat luidde: ‘Ik wens u een interessant leven toe!’ Dat werd gebruikt tegen mensen die je niet echt mocht. Want een interessant leven zorgt niet alleen voor pieken, maar ook voor dalen. Er zijn mensen die vrezen dat we een interessante tijd tegemoet gaan. De kanaries van het moderne leven – columnisten en cabaretiers – hebben een goede antenne voor wat er speelt en wat er dreigt. Opeens heeft een meerderheid van hen het regelmatig over stikstofbelasting of landschapspijn en vooral over klimaatopwarming. Een maand geleden werd ik gebeld door Sanne Wallis de Vries, bij tv kijkers bekend van haar treffende imitatie van Koningin Beatrix. Ze vroeg me om een speech te schrijven over het klimaat waarmee ze haar nieuwe show wilde afsluiten. Toen ik die na een week af had, bleek ze opeens een meer absurde kant op te zijn gegaan waardoor deze speech er niet meer inpaste. Maar omdat ik daarin vooral verwoord had wat ik er zelf van vind, gebruik ik hem hier als afsluiting van dit artikel

Kroon der Schepping

Vele eeuwen lang heeft de mensheid zich beschouwd als de kroon der schepping. Dit vanuit de christelijke gedachte dat God de mens heeft aangesteld als rentmeester van alles wat op aarde leeft. Die taak hebben wij als mens ruim opgevat. Vierduizend jaar geleden is het ons gelukt om de mammoet uit te roeien, nadat we eerder het oerrund hadden getemd en een slap aftreksel van de wolf tot huisdier hadden gemaakt. Ondertussen werd er steeds meer bos gekapt en begonnen we het delven van edele metalen als goud en zilver steeds professioneler aan te pakken. Naarmate onze beschaving toenam, kregen we het uitbaten van de aarde en haar bodemschatten alsmaar beter onder de knie.

We werden er zo goed in dat we, in plaats van een kroon der schepping, een plaag zijn geworden. We putten de grond uit, we vissen de zee leeg, we plunderen de natuur. De aarde lijdt onder onze aanwezigheid - maar... slechts een beetje. Want wanneer je als planeet vier ijstijden hebt overleefd, bombardementen doorstaan hebt van meteorieten zo groot als de Mount Everest en daarbij tot twee keer toe 90% van al het planten en dierenleven hebt verloren, dan stelt de menselijke vernietiging niet zo veel voor. Vuilnisbelten, gifstoffen in het grondwater, open mijnbouw, radioactief afval, de aarde hoeft maar even flink te schudden en de veroorzakers van deze ellende leggen het loodje. Over de aarde hoeven we ons dus geen zorgen te maken, die heeft voor hetere vuren gestaan.

De mens is vooral een plaag voor zichzelf, we tasten onze eigen leefomgeving aan. We vervuilen de bodem die ons voedt, we verpesten de lucht die we inademen en we jagen de buitentemperatuur zo hoog op dat veel plekken op aarde voor mensen onleefbaar zullen worden. Kortom, het ziet er niet best uit.

Hoogste tijd dus voor een opbeurend woord. Ik weet niet hoe andere dieren zich zouden gedragen als ze zoveel macht hadden als wij, maar *homo sapiens* is een soort die pas in actie komt met de rug tegen de muur. Als er géén andere uitweg is dan ons eigen gedrag veranderen. Als dát echt zou gebeuren, is er hoop. Dan blijft er nog wel iets over van het Amazonegebied, dan hoeft de jungle van Borneo niet helemaal te wijken voor palmolieplantages. Wie weet zullen er dan van Antarctica niet langer ijsschotsen afbreken zo groot als de stad New York. Hoeven er geen enorme vluchtelingenstromen op gang te komen omdat hun land veranderd is in een woestijn.

En nu we toch zo lekker positief bezig zijn: als we de opwarming van de aarde hebben af kunnen remmen, misschien zal dan blijken dat die opwarming van anderhalve graad wereldwijd ook een voordeel heeft. Omdat die ons misschien wel heeft behoed voor een volgende ijstijd. Een ijstijd die qua omvang en effect op al het leven op aarde nog veel verschrikkelijker zou zijn geweest dan de huidige opwarming!

Dus we gaan gewoon door met afvalscheiding, de thermostaat wat lager zetten, elektrisch rijden en noem maar op. Niet omdat het helpt, maar omdat daarmee bij ons het besef groeit dat we met onze rug tegen de muur staan.

Figuur 3. Braakland in Zuid-Zweden. Volgens het net verschenen 'Living Planet Report Nederland' is zelfs een soort zo algemeen als de Klaproos met 30% afgenomen.

